

Urban Landscape Based on Strengthening the Interaction of Purposeful Use of Elements and Green Surfaces Case Study: (Hakimiye Neighborhood)

ARTICLE INFO

Article Type Systematic Review

Author

Mehdi Haghighat Bin^{1*}
Sahar Jafari²

How to cite this article

Haghighat Bin, Mehdi and Jafari, Sahar. Urban Landscape Based on Strengthening the Interaction of Purposeful Use of Elements and Green Surfaces Case Study: (Hakimiye Neighborhood). Urban Design Discourse. 2025; 6(2): 37-46.

doi.org/10.48311/UDD.6.2.37

¹ PhD in Art Studies, Associate Professor, Department of Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

² Master's Student, Department of Architecture and Landscape Architecture Engineering, Tarbiat Modares University, Iran

ABSTRACT

Objective: One of the effective factors in this direction is the purposeful use of green elements and surfaces, and how to use them in the neighborhood is the main issue of this research. The purpose of this research is to improve the experience in the space and more connection with the landscape in urban neighborhoods through increasing the interaction with nature,

Method: The research method used in this analytical-descriptive research is a case study type and data collection is done through library and field studies.

Findings: Today, the relationship between the city landscape and the sense of belonging in the neighborhoods is of great importance. Because humans are constantly interacting with the city, the result of this interaction is the urban landscape. The landscape of the city is the citizens' perception of the city, which is obtained through its symbols. Therefore, the dependence of the understanding of the landscape on the history of being in the city, causes different layers to be recognized for the landscape. Communication with different layers of the city landscape is an effective factor in strengthening citizens' sense of belonging to the city, which is doubly important in urban areas. Increasing the sense of belonging causes a stronger bond between the audience and the place. As a result, the sense of belonging can be considered one of the most important criteria for measuring the quality of the environment. Therefore, special attention should be paid to the legibility and increasing the sense of belonging in the design of the city landscape. One of the effective factors in this direction is the purposeful use of green elements and surfaces, and how to use them in the neighborhood is the main issue of this research.

Conclusion: The results of this research are the definition of operational models in the Hakimieh neighborhood of Tehran, in order to improve the interaction of citizens with that neighborhood and emphasize the targeted use of plants and green surfaces.

Keywords: Cityscape, Interaction, Neighborhood, Green Elements.

* Correspondence

Address: PhD in Art Studies, Associate Professor, Department of Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
Email: f.habib@sbiau.ac.ir

Article History

Received: 2024/05/13

Accepted: 2024/12/10

Revised date: 2024/11/4

منظر شهری مبتنی بر تقویت تعامل استفاده هدفمند از عناصر و سطوح سبز (مطالعه موردی: محله حکیمیه تهران)

چکیده

اطلاعات مقاله:

نوع مقاله: مروری سیستماتیک

نویسندگان:

مهدی حقیقت بین^{۱*}

سحر جعفری^۲

نحوه استناد به این مقاله:

حقیقت بین، مهدی و جعفری، سحر. منظر شهری مبتنی بر تقویت تعامل استفاده هدفمند از عناصر و سطوح سبز (مطالعه موردی: محله حکیمیه تهران). گفتمان طراحی شهری مروری بر ادبیات و نظریه‌های معاصر، ۶ (۲)، ۳۷-۴۶.

۱. دکتری پژوهش هنر، گروه معماری، دانشگاه تربیت مدرس، ایران
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری مهندسی معماری منظر، دانشگاه تربیت مدرس، ایران

* نویسنده مسئول:

دکتر مهدی حقیقت بین

نشانی: دکتری پژوهش هنر، گروه معماری،

دانشگاه تربیت مدرس، ایران

ایمیل: haghghatbin@modares.ac.ir

تاریخ مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۸/۱۴

هدف: امروزه ارتباط منظر شهر با افزایش حس تعلق در محلات از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. چرا که انسان دائماً در حال تعامل با شهر هست که حاصل این تعامل منظر شهری است. منظر شهر ادراک شهروندان از شهر است که از خلال نمادهای آن به دست می‌آید. از اینرو وابستگی فهم منظر به سابقه حضور در شهر، موجب می‌شود تا لایه‌های مختلفی برای منظر تشخیص داده شود. ارتباط با لایه‌های مختلف منظر شهر عاملی مؤثر در تقویت حس تعلق شهروندان به شهر می‌باشد که این مهم در محلات شهری دارای اهمیتی دوجندانه است. یکی از عوامل مؤثر در این راستا، استفاده هدفمند از عناصر و سطوح سبز می‌باشد که چگونگی کاربرد آنها در محله اصلی ترین مسأله این تحقیق می‌باشد. هدف این پژوهش، بهبود تجربه در فضا و ارتباط بیشتر با منظر در محله‌های شهری از طریق افزایش تعامل با طبیعت می‌باشد

روش: روش تحقیق استفاده شده در این پژوهش تحلیلی-توصیفی از نوع مطالعه موردی بوده و جمع آوری اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است.

یافته‌ها: افزایش حس تعلق باعث پیوند محکمتری میان مخاطب و مکان می‌شود. در نتیجه حس تعلق را میتوان از مهمترین معیارهای سنجش کیفیت محیط بر شماریم. لذا در طراحی منظر شهر بایستی به خوانایی و افزایش حس تعلق توجه ویژه‌ای شود. از مهمترین یافته‌های این تحقیق دستیابی به راهکارهایی جهت استفاده هدفمند از عناصر سبز در محله‌های شهری است. به گونه ای که بتوانند علاوه بر اثر گذاری بر خوانایی و کیفیت بصری منظر شهری، کیفیت معنایی و تجربه شهروندان از محیط و بهبود رابطه عاطفی ایشان با محله را باعث گردند.

نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق، تعریف الگوهایی عملیاتی در محله حکیمیه تهران و در جهت ارتقا تعامل شهروندان با آن محله و تأکید بر استفاده هدفمند از گیاهان و سطوح سبز می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: منظر شهری، تعامل، محله، عناصر سبز.

۱. مقدمه

واژه تعامل در فرهنگ‌نامه دهخدا به معنی با یکدیگر داد و ستد کردن است [۱]. از طرفی تعامل رابطه‌ای دوسویه است که انسان‌ها برای رفع نیازها و انگیزه‌ها خود برای زندگی ایجاد می‌کنند. [۲] طراحی تعاملی به رابطه‌ی بین انسان و محیط بسیار توجه می‌کند و استفاده از احساسات در طراحی به‌عنوان هدف در نظر می‌گیرد. از آنجایی که منظر واکنش ذهنی از عناصر عینی در ذهن انسان است که دستیابی به این آگاهی ذهنی بر محیط تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین این ویژگی عینی-ذهنی منظر باعث به وجود آمدن تعامل در منظر می‌شود. اصل تعامل در طراحی منظر تعاملی، ایجاب می‌کند که طراحی باید بر مبنای مستقیم‌ترین تبادل اطلاعات احساسی باشد. [۳] چنانکه قبلاً نیز اشاره شد، انتقال اطلاعات بین انسان و محیط، اصل اساسی تعامل در منظر است. هدف منظر تعاملی طراحی منظر است که قابلیت برقراری رابطه دوسویه میان مخاطب و محیط منطبق با نیازها و شرایط متغیر افراد را داشته باشد. [۲] زیرا رفتارها بر اساس پاسخی که از محیط دریافت می‌شود می‌توان متغیر باشد و ارزیابی مرتبط با کیفیت محیط را نیز تحت تأثیر قرار بدهند. از دیدگاه کانتر، مکان نمی‌تواند مستقل و جدای از انسان باشد. از این رو باید برای افزایش تعامل میان انسان و محیط باید مشکلاتی که در این رابطه‌ی دوسویه وجود دارد را برطرف کرد. پس می‌توان نتیجه گرفت منظر تعاملی منظر پویاست و این پویایی به‌تدریج در روند طراحی و استفاده از منظر، متناسب با زمان، نیازهای کاربر و رابطه‌ی بین انسان و محیط شکل می‌گیرد و حتی تغییر می‌کند. [۳] با توجه به تعریف منظر، اصلی‌ترین هدف منظر تعاملی تقویت ارتباط انسان با محیط است. لازمه شکل‌گیری منظر تعاملی وجود محیطی با ویژگی‌های تعاملی است. پس در نتیجه با استناد از مفهوم و تعریف منظر و نقش بسیار مهم تعامل در آن در میابیم که منظر تعاملی نقش بسزایی در رابطه با ارتباط با محیط اطراف دارد. از این رو با توجه به تعریف تعامل و عوامل موثر در تقویت حس تعلق در محله می‌توان مؤلفه‌های برقراری تعامل منظر محله را که به‌عنوان مؤلفه‌های وجودی تعامل دانست عبارتند از: فعال بودن، پاسخ‌دهی، تغییر پذیری، اثر گذاری و اثر پذیری. چرا که با توجه به عینی-ذهنی بودن منظر محله این عوامل باعث افزایش تعاملات در منظر محله می‌شود. اگر بخواهیم منظر شهری را ارتقاء دهیم بایستی به کالبد شهر و علاوه بر آن ویژگی‌های ذهنی و ارزش‌های ذهنی مخاطبین را باید مورد توجه قرار دهیم. این مسئله کمک شایانی به تعامل هر چه بیشتر شهروندان با شهر می‌کند که در پی این افزایش تعامل، احساس تعلق به شهر نیز افزایش می‌یابد، از طرفی احساس تعلق یکی از موضوعاتی است که در محلات شهری دارای اهمیت بسیاری است؛ و بایستی محلات به‌گونه‌ای شکل بگیرند که هم از لحاظ ساختار و کالبد و هم از لحاظ ادراک شهروندان، بتواند این ادراک را تقویت نماید که نتیجه آن افزایش تعامل را به دنبال داشته باشد. پس از این رو محلات شهری دارای اهمیت ویژه‌ای هستند. در

این صورت فضاهای شهری به‌خصوص فضاهای سبز شهری در محلات می‌تواند به ادراک و تعامل هر چه بیشتر شهروندان با آن محله و فضای شهری کمکی درخور توجه بنماید.

۱-۱. محله

محله به‌عنوان بخشی از ساختار شهر همواره در طول تاریخ شهرها از موقعیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است [۴] واژه محله، به‌تازگی وارد ادبیات ایران و جهان نشده است و شکل اولیه این مفهوم را می‌توانیم قرن‌ها پیش و از دورانی که دژها و شارستان‌ها وجود داشته‌اند بیابیم از نگرش‌های مطرح در تعریف مفهوم محله، نگرش‌های عینی و ذهنی است؛ که در جدول ۲-۱۴ به رویکردهای دیگر آن پرداخته شده است:

با توجه به رویکردهای متفاوت و نگرش‌های مختلف، تعاریف متفاوتی هم از مفهوم محله در جدول فوق بازگو شد که این تعاریف دارای اشتراکات و تمایزهایی است که ناشی از هویت خود محله است، زیرا محله ماهیتی توأما اجتماعی و کالبدی را داراست. [۶] در نتیجه باید به این نکته توجه بسیاری داشته باشیم که ساختار کالبدی محلات ارتباط تنگاتنگی با ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی ساکنانش و میزان حس تعلق ساکنین به آن محله داراست، به‌طوری که این مؤلفه‌ها از همدیگر تأثیر گرفته است و باعث تقویت و یا تضعیف یکدیگر می‌شوند. [۷]

۱-۲. حس تعلق به محله

کالبد محله از حس تعلق به محله جان می‌گیرد. [۸] هویت و تعلق مکانی به‌عنوان واحدی ساختار بخش، نظم‌دهنده و نماد جامعه شهری از مهم‌ترین عناصر محله به شمار می‌رود. که این احساس تعلق فرآیندی است که در پی آن احساس مسئولیت افزایش می‌یابد و در ادامه آن مشارکت به وقوع می‌پیوندد. [۹] از این رو حس تعلق محله‌ای شامل نوعی احساس یکپارچگی با سایر اعضای اجتماع می‌باشد که مفهوم ذهنی محله روی آن بنا شده است. [۱۰] احساس تعلق به محله و دل‌بستگی به آن در ساکنان آن محله، انگیزه و احساس مسئولیت ساکنان آن محله را افزایش می‌دهد، از این رو احساس تعلق مکانی و در پی آن مشارکت مردمی می‌تواند برنامه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی را در اجتماع محلی با موقعیت بیشتری همراه کند که نتیجه آن افزایش کیفیت زندگی ساکنان می‌باشد. [۱۱] زیرا همکاری و مشارکت میان انسان‌ها از مهم‌ترین عواملی است که به ادامه حیات بشر کمک می‌کند. [۱۲] در نتیجه باید احساس تعلق در سطح محلات شهری در افراد ایجاد شود تا افزایش میزان مشارکت مردم در سطح محله و در پی آن سهم آن‌ها در مدیریت محله افزایش یابد تا افراد برای محله هویتی واحد قائل شوند. [۱۰] در غیر این صورت اگر به محله اهمیت چندانی داده نشود و آن منطقه ترک

یکی عواملی که می‌تواند در افزایش حس تعلق و میزان پایداری محله اثر بسزایی داشته باشد استفاده هوشمندانه از عناصر سبز می‌باشد. چرا که امروزه با توجه به رشد جمعیت استفاده از عناصر سبز باعث پایداری زیست محیطی و کاهش تنش‌های اقلیمی میشد و فضای مطلوب شهری را برای تعامل شهروندان فراهم می‌سازد.

۱-۳. عناصر و فضای سبز

در شهرها فضای سبز متناسب با شهر می‌تواند با عواقب توسعه شهری اعم از آلودگی هوا، گردوغبار مقابله کند و در راستا کاهش آن‌ها قدم بردارد؛ که از مهم‌ترین تأثیرات فضای سبز در شهرها تعدیل دما، افزایش رطوبت نسبی، جذب گردوغبار، لطافت هوا اشاره نمود. [۱۹] ازین رو فضاهای سبز شهری دارای عملکردها و بازدهی‌های متفاوت و از طرفی کارکردهای وسیع و اساسی را داراست. بنابراین، می‌توان علاوه بر عملکردهای زیبایی‌شناسی، عملکردهای دیگری اعم از: عملکرد زیست‌محیطی، عملکرد کالبدی، عملکرد اجتماعی را برشمرد. [۲۰] از اهداف بسیار مهم استفاده از فضای سبز در شهرها، دستیابی به تعاملات اجتماعی و حس تعلق میان انسان و محیط است. محیط‌هایی که دارای فضای سبز شهری هستند مکانی مناسب جهت گذران اوقات فراغت در فضای باز و سبز هستند. در پی آن یان گل معمار و شهر ساز دانمارکی، معتقد است بالا بردن تعداد و مدت‌زمان حضور انسان‌ها و افزایش فعالیت‌ها در فضاهای جمعی در زنده کردن فضاهای جمعی نقش بسزایی دارد. [۲۱] به‌طورکلی می‌توان آثار جامعه‌شناختی فضای سبز را به شرح زیر عنوان کرد:

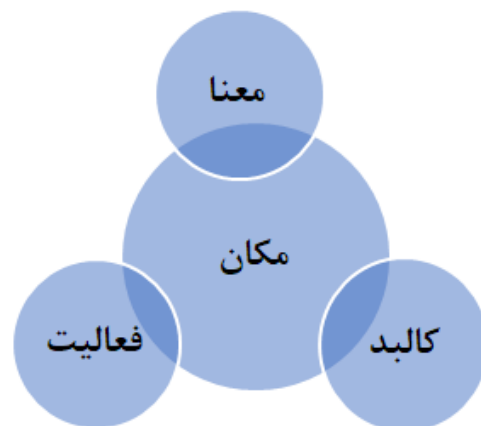
۱- ایجاد محیطی مناسب جهت تفریح در اوقات بیکاری و فراغت

۲- ایجاد تعاملات اجتماعی بهتر میان شهروندان در مناطق مختلف شهری [۱۹]

۳- کسب و شناخت برخی از شاخص‌های اجتماعی مانند هنجارها، ارزش‌ها، خرده‌فرهنگ‌ها و ... [۲۲]

در نتیجه فضاهای سبز و پارک‌ها یکی از عناصر مهم و تأثیر گذار در منظر شهری هستند، به همین منظور نوع گیاهان و ویژگی‌های خاص انواع مختلف تأثیر چشمگیری در این طراحی دارد. ازین حیث باید توجه داشته باشیم که توالی کاشت گیاهان رعایت شود چرا که هر گیاه از ویژگی‌های مختلفی برخوردار می‌باشد. یکی از راه‌های طراحی مطلوب کاشت مخلوط گیاهان می‌باشد؛ چرا که هیچ محدودیتی در انتخاب نوع گیاهان وجود ندارد. این نوع کاشت می‌تواند شامل درختچه‌ها، درخت‌ها، گیاهان بالارونده، کاکتوس و ... باشد. لازم به ذکر هست که از چالش‌های اصلی انتخاب پوشش گیاهی مناسب، پیدا کردن گیاهانی هست که بتوانند بطور مفیدی با کلین کاشت ترکیب شوند. به گونه ای که علاوه بر دارا بودن جذابیت فصلی، توانایی تحمل تنش‌های

شود، تعامل بین افراد و جامعه و محیط از بین می‌رود که منجر به کاهش و از بین رفتن حس تعلق می‌شود. درنهایت با کاهش حس تعلق و دل‌بستگی، روحیه منفعت‌طلبی شخص تقویت‌شده و فرد فقط به دنبال منافع شخصی خود می‌رود. [۹] چنین وضعیتی به‌تدریج، آشفتنگی و اضمحلال گسیختگی اجتماعی را به دنبال آورده و باعث می‌شود تا جامعه شرایط توسعه و توسعه‌یافتگی را در خود به وجود نیابد. [۱۳] ازاین جهت برای بررسی حس تعلق به محله باید به مؤلفه‌های آن شناخت داشت، مک میلان و چابیس (۱۹۸۶) از صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان مفهوم اجتماعی «حس تعلق محله‌ای» بر فرآیند مشارکت محله‌ای هستند که مؤلفه‌های را در این زمینه مطرح نموده‌اند که عبارت‌اند از: ۱- احساس عضویت، ۲- تأثیرگذاری، ۳- برآورده سازی نیازها و ۴- پیوسته‌های عاطفی. از آنجایی که حس تعلق در محله باعث ایجاد مشارکت و نظارت اجتماعی شهروندان در محلات می‌شود، تقویت و ایجاد هویت در محلات باعث ایجاد بستری مناسب برای افزایش حس تعلق در محله می‌شود. [۱۴] هویت برگرفته از صفات و مشخصات جوهری هر شیء یا شخص یا شهر است که به‌واسطهٔ وجوهی همچون تمایز و تشابه، تداوم و تحول، وحدت و کثرت، شخصیت پیدا می‌کند. [۱۵] طبق نظریه فوٹ احساس تعلق به يك محله مسکونی را هویت محله‌ای تعریف می‌کنند. [۱۶] در تعریفی دیگر، هویت مکان، بخشی از هویت فرد تعریف می‌شود هویت مکان در اثر تجربه مستقیم محیط فیزیکی افزایش می‌یابد. پس هویت شهری با مفهوم حس مکان رابطه‌ای تنگاتنگی دارد، به‌گونه‌ای که می‌توان هر دو را یکی پنداشت. دراین بین لازم به ذکر است که حس مکان از سه بعد تشکیل شده است. (تصویر ۱)، که شامل بعد فعالیتی که تمرکز بر روی موضوع حضور انسان در فضا و عملکرد دارد، بعد معنایی به احساسات و ادراکی که در ذهنیت فرد از محیط اتفاق می‌افتد توجه دارد و درنهایت هم بعد کالبدی است که جنبه ساختاری فضا را مدنظر می‌گیرد. [۱۷]

تصویر ۱. اجزا مکان [۱۸]

محیطی را نیز داشته باشد و به توجه کمی لازم داشته باشد. البته لازم به ذکر هست که برای جلوگیری از آسیب‌هایی که بابت ضعف برنامه ریزی، نگهداری نامناسب و نبود دانش باغبانی بهتر است که مناظر شهری به صورت ساده طراحی شوند و از گیاهان مقاوم و بادوامتری به این منظور استفاده شود. بنابراین جهت طراحی کاشت مخلوط باید بیشتر از گیاهان، درختان و درختچه‌های همیشه سبز و بادوام استفاده نمود؛ که مینوایم برای گیاهان تاکیدی و یا حتی موضوعی از گراس‌های زینتی و چند ساله چوبی استفاده کنیم. چرا این با این طرح کاشت ننه تنها جذابیت سالانه منظر را سرکوب نمیشود بلکه باعث میشود گیاهانی در این طراحی انتخاب شوند که خصوصیات فصلی و تنوع پایداری را دارا هستند. در نتیجه شاخص‌های نگهداری و به خصوص مؤلفه‌های زیبایی شناسی نقش بسیار مهمی را در تعیین نوع کاشت مخلوط مناظر شهری دارند. بعد از انتخاب نوع گیاهان باید ویژگی‌های اعم از رنگ، بافت، ارتفاع، ویژگی فصلی و فرم گیاهان بررسی شود و تناسب بین این ویژگی‌های با نوع کاشت هماهنگ باشد. در همین حین باید توجه داشته باشیم که به غیر از گیاهان ساختاری، گونه‌های گیاهی دیگری هم باید به صورت متناسب در جوار آنها باشد و از نقاط قوت هر گیاه برای توازن و تاکید گیاه دیگر استفاده شود.

نکاتی که باید برای جانمایی گیاهان در نظر داشته باشیم شامل:

- ابتدا گیاهان ساختاری را در کاشت جایگذاری کنیم و از توزیع یکنواخت آنها در کل ترکیب جلوگیری کنیم.
- گیاهان همیشه سبز باید حداقل ۲۰ تا ۳۰ درصد ترکیب کاشت گیاهان را شامل شوند.
- توده‌های جلویی علاوه بر ظریف بودن کوچک تر از توده ای قب تر هستند.
- در گیاهان ساختاری باید درصد بالایی از کاشت را به نسبت کاشت پس زمینه داشته باشند.
- تعادل میان توزیع و تعداد عناصر همیشه سبز و عناصر خزان کننده برقرار باشد. [۲۳]

بررسی و تحلیل نمونه‌های موردی مشابه: "تفرجگاه گوبی واقع در شانگهای چین"

گوبی که در منطقه چانگنینگ در غرب شانگهای قرار دارد، یک جامعه شهری شلوغ با گروه‌های رو به رشد خانواده‌های بین المللی و متخصصان جوان است. بسیاری به دلیل سبک زندگی آرام و تلاش اختصاصی منطقه در فراهم کردن امکانات چندفرهنگی برای ساکنانش جذب این منطقه شده‌اند. تفرجگاه و پارک‌های ورودی شرق و غرب با ۷۰۰ متر طول و ۶۰ متر عرض، محور یک

پروژه مسکونی با کاربری مختلط به مساحت ۳۵/۶ هکتار است. سایت خطی به ۳ بلوک تقسیم شده است که توسط دو خیابان محله شمالی به جنوبی از هم جدا شده اند، با برنامه توسعه برج‌های مسکونی بلندمرتبه، از ۱۵ تا ۲۸ طبقه در ارتفاع با کاربری‌های تجاری ۲ طبقه همکف. این پروژه دارای نسبت فضای باز بیش از ۶۰٪ با فاصله ۹.۲ است. استراتژی این طرح ارائه یک فضای باز عابر پیاده پیوسته که ایمن، چند منظوره، پایدار، سرگرم کننده و هیجان انگیز برای همه سنین باشد، شامل لایه بندی و ادغام ۵ ملاحظات متمایز است: زیرساخت‌های فرهنگی، پایداری محیطی، زندگی سالم، ماهیت تفسیری و طراحی مبتکرانه. این ملاحظات که به شکل ساخته شده زنده شدند، یک محیط شهری پویا و سبز ایجاد کردند که سطح موفقیت آمیز زندگی متراکم شهری را بالا می برد. یکی از راهکارهای حیاتی این پروژه تقویت زیر ساخت‌های محیطی آن می باشد؛ چرا که این سایت پتانسیل ایجاد جنگلی شهری و کاهش اثر جزیره گرمایی را دارد. که در پی آن بیش از ۱۱۰۰ درخت در این تفرجگاه کاشته شد که نتیجه آن توانایی جداسازی ۵۴۶۵ تن دی اکسید کربن در سال، معادل میزان دی اکسید کربن منتشر شده توسط ۱۱۰۰ خودرو به مدت دو ماه بود. سایه ایجاد شده توسط تاج درخت، همراه با تبخیر-تعرق، دمای محیط را به میزان ۵-۱۰ درجه در شرایط بلا فصل کاهش می دهد. جینکو بیلوبا، *Cinnamomum*، *Liquiambar formosana*، *Zelkova serrulata*، *camphora* و *Osmanthus fragrans*، همراه با درختچه‌ها و پوشش‌های زمینی متنوع، هر دو اهداف پایداری را ارائه می کنند و همچنین ویژگی‌های فصلی، مقیاس متنوع و تنوع زیستی را ایجاد می کنند. از دیگر راهکارهایی که در این طرح باعث افزایش حس تعلق و بالا بردن کیفیت آن شده است، طراحی پارک‌های فضای باز بزرگی است که در دو طرف آن عمود بر گردشگاه قرار دارند، این پارک‌ها تفرجگاه را به محله‌های مجاور متصل می کنند و نوعی «طبیعت شهری» را القا می کنند که قبلاً وجود نداشت. اختلال کمبود طبیعت با کودکانی که در مناطق بسیار شهری زندگی می کنند در حال افزایش است. این اختلال به دلیل عدم قرار گرفتن در معرض طبیعت در دوران کودکی ایجاد می شود که به یک احترام محدود به محیط اطراف طبیعی آنها تبدیل می شود (به عنوان مثال عدم نگرانی یا توجه به آنچه که چشم انداز طبیعی است). این تفرجگاه با ترکیب بایووال ها و گیاهان سرسبز برای جذب و تصفیه آب طوفان و در عین حال پرورش اکولوژی احیاکننده ای که می تواند از زیستگاه حیات وحش شهری برای پرندگان، حشرات و دوزستان حمایت کند، «طبیعت» را به پارک معرفی می کند. به عنوان یک ابتکار زیست محیطی، ادغام فرآیندهای طبیعی در طراحی تفرجگاه به عنوان یک سابقه آموزشی برای جامعه عمل می کند. تفرجگاه عابر پیاده گوبی پتانسیل تبدیل شدن به یک کاتالیزور برای کل بزرگتر را دارد، جایی که موفقیت پروژه می تواند الهام بخش دیگر

نموده اند. از سوی دیگر شرایط شکل گیری عناصر شهری و حتی منطق‌های نیز در آن فراهم نبوده، لذا تنها عنصر شهری درون منطقه دانشگاه علم و صنعت است که آن هم با فضای پیرامون خود ارتباط در خور نداشته یا تک افتاده است. محدوده‌های فعالیت عمدتاً در شهرک صنعتی حکیمیه به‌عنوان محل استقرار کارگاه‌ها و انبارهای بزرگ صنعتی و محور دلاوران، محل استقرار کارگاه‌ها و فروشگاه‌های کوچک میلمان و محور وفادار به‌عنوان محل استقرار تعمیرگاه‌ها و خدمات خودرو، مهمترین محورها و مسیرهای فعالیت در منطقه هستند. باید در نظر داشت هرچند گسترش فعالیت محوره‌های مذکور تنوع و پویایی اقتصادی ایجاد کرده است علاوه بر ایجاد آلودگی‌های هوا، صوتی و بصری، تأثیرات نامناسبی را در بافت مسکونی بلافصل خود از جمله خاک سفید و شمیران نو برجای گذاشته‌اند؛ به عبارت دیگر بخشی از فعالیت‌های مرتبط با محورها و پهنه‌های فعالیت در قطعات مسکونی و در تداخل با سکونت مستقر شده‌اند. این امر موجب تنزل کیفیت سکونت از یکسو و ناپایداری چرخه فعالیت‌ها از سوی دیگر شده است؛ زیرا هرچند موجودیت این فعالیت‌ها بر توان اقتصادی منطقه افزوده است، اما این فعالیت‌ها نمی‌توانند به صورت پایدار در محیط باقی بمانند و در صورت نوسازی منطقه اجبار به خروج می‌یابند. به علاوه اگر سطح این فعالیت‌ها ارتقاء نیابد از لحاظ اقتصادی نیز قادر به رقابت داخلی و خارجی نخواهند بود. مهمترین عناصری که ساختار کالبدی منطقه را شکل داده‌اند شامل پارک جنگلی لویزان مناطق نظامی، بافت صنعتی حکیمیه و دانشگاه‌های علم و صنعت و امام حسین می‌باشند. معابری که به لحاظ ساختاری در منطقه چهار نقش ساخت دهنده دارند شامل خیابان‌های پاسداران، دماوند، استخر و هنگام در وضع موجود هستند. لازم به ذکر است که محوره‌های بزرگراهی مانند نیاوران، دارآباد، رسالت، همت، زین الدین، بابایی، صدر و لشگرک به‌عنوان محوره‌های ساختاری محسوب نگردیده‌اند.

نقشه ۱. نقشه معابر موجود ناحیه ۸ منطقه ۴ تهران - مآخذ: [۲۵]

توسعه دهندگان و آژانس‌های عمومی باشد تا ارزش چنین امکانات شهری را ببینند که نه تنها به نفع مردم است، بلکه املاک و مستغلات را ارتقا می‌دهد. ارزش کل منطقه برخلاف روند رایج در شانگهای که در آن تعداد انگشت شماری از پارک‌های کوچک جیبی به سرعت اختصاص یافته و با برنامه‌هایی که نیازهای توسعه خصوصی را برآورده می‌کنند جایگزین شده‌اند، این پروژه به‌عنوان یک مطالعه موردی موفق برای شهرهایی است که در حال مدرن شدن سریع هستند: توجه به کنار گذاشتن عمومی فضای باز به‌عنوان نقطه مقابلی برای افزایش مستمر تراکم ساختمان شهری و هدایت آینده برنامه ریزی شهری و بازسازی شهری به سمتی جدید.

تصویر ۲. هوایی گردشگاه عابر پیاده گوبی، مآخذ: [۲۴]

تصویر ۳. نقشه و تصویر هوایی گردشگاه عابر پیاده گوبی، مآخذ: [۲۴]

۲. مطالعه موردی

سایت مورد مطالعه، محله حکیمیه و پارک نرگس واقع در ناحیه ۸ منطقه ۴ تهران می‌باشد. محدوده ای که امروزه به‌عنوان منطقه چهار شهرداری تهران شناخته می‌شود. بافت‌های شهری مجزا و جدا از همی است که در طول دو دهه اخیر از لحاظ کالبدی به هم پیوسته‌اند لیکن پیوستگی کارکردی و فضایی مناسب را برقرار

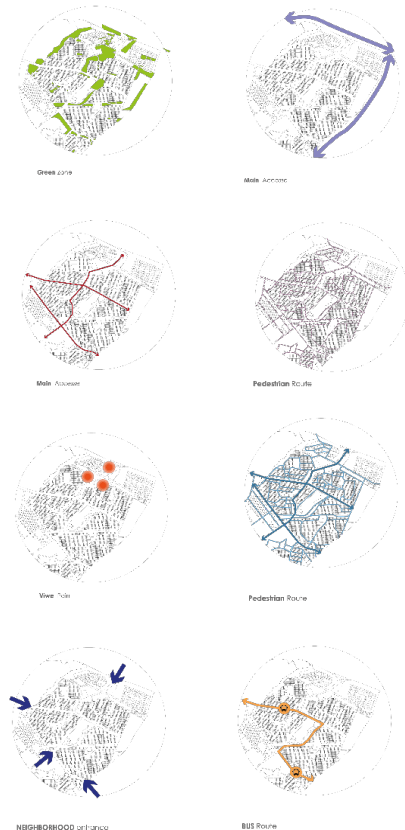
جدول ۱. رویکردهای مختلف در تبیین مفهوم محله، ماخذ: نگارنده

مفهوم	حوزه معنایی	مؤلفه‌ها و جنبه‌های تعریف
در این نوع نگرش زمینه تعریف بر اساس عینیات و کمیاتی چون: مرز مشخص کالبدی، جمعیت معین، کاربری و عملکردهای موجود و مشابه این‌هاست. نگرش عینی محله	عملکردی/اقتصادی/زیست‌محیطی/کالبدی	محدوده خدماتی / جریان کار و مصرف روزانه شهروندان / اشتغال بومی نظام ارتباطی / کیفیت زیست و زندگی بومی بودن / آرامش محدوده کالبدی مشخص / محل زندگی. رفت‌وآمد اکثریت شهروندان / سازمان و استخوان‌بندی محله تراکم ساختمانی و مسکونی / استقرار عناصر خدماتی [۴]
در این نوع نگرش، توجه و تمرکز بر برداشت‌های ذهنی افراد بوده و بر صورت‌های انتزاعی و غیرملموس تکیه می‌شود و پارامترهای اندازه‌گیری آن کیفی می‌باشد. [۵] نگرش ذهنی	بوم‌شناختی/فرهنگی/تاریخی / زیبایی‌شناختی/اجتماعی	نام / مفاهیم نمادین و فرهنگی / عوامل مذهبی و عقیدتی / سیمای ذهنی/ حس تعلق هویت قابل تشخیص / نشانه‌ها/ عوامل حسی و ادراکی سیمای ذهنی و ادراکی ساکنین/ قلمرو یک گروه اجتماعی/ بنیادی برای شکل‌گیری و تقویت حقوق و نظام اجتماعی/ هم‌پیوندی اجتماعی/ غریبگی بودن / امنیت [۴]

۱-۲. راهکارهای طراحی

با توجه به مطالب فوق و راهبردهای ارائه شده در طرح جامع تهران و طرح تفصیلی منطقه ۴ و همچنین هدف اصلی این پژوهش که افزایش تعامل با سطوح سبز، کیفیت زندگی و افزایش حس تعلق ساکنین محله می‌باشد، اصلی‌ترین عناصر سازنده سیمای محله شامل راه‌ها، لبه‌ها، نشانه‌ها و گره‌ها مشخص و رتبه‌بندی شده‌اند که در نقشه زیر آورده شده است. طبق طرح تفصیلی منطقه ۴ تهران و تحلیل میدانی محله حکیمیه، این محله با کمبود فضای تجمعی مناسب مواجه است. فضای تجمعی شامل فضاهای تعاملی، آمفی‌تئاتر رو باز، فضای بازی مناسب برای کودکان می‌باشد. از این رو ایده‌هایی در نظر گرفته شده است تا ارتباط و تعامل میان فضاهای سبز و ساکنین با فضاهای برقرار شود. ایده به گونه ای است که زمین بایر در ابتدای ورودی بابائی تبدیل به فضای تجمعی شود که دارای پلی ارتباطی با پارک، فضای بازی برای کودکان به منظور نزدیکی با دبستان شهید قاسم سلیمانی و ایجاد فضایی برای بازارچه‌های محلی باشد و بتواند ارتباطی امن و آسان با خیابان رضوان با توجه به احتلاف ارتباط زیاد داشته باشد. و در پی آن مسیر دسترسی به پارک نرگس از بلوار لاله خوانا تر شود و باز طراحی پارک نرگس به گونه باشد که تبدیل به مرکز محله ای سبز شود و دسترسی از طریق پل ارتباطی سبز با بوستان نسیم صبا داشته باشد تا بتواند دسترسی برای همسایگی‌های دیگر را آسان کند.

نقشه ۲. عناصر سیمای شهری محله حکیمیه، ماخذ: نگارنده

الگوهای طراحی:

لبه:

- ایجاد بافر سبز در جداره ی ورودی بابائی جهت کنترل آلودگی صوتی

- طراحی و توسعه زمین بایر در ورودی بابائی

گره:

- باز طراحی پارک نرگس به عنوان مرکز محله دوم

- طراحی فضاهای باز آموزشی

راه:

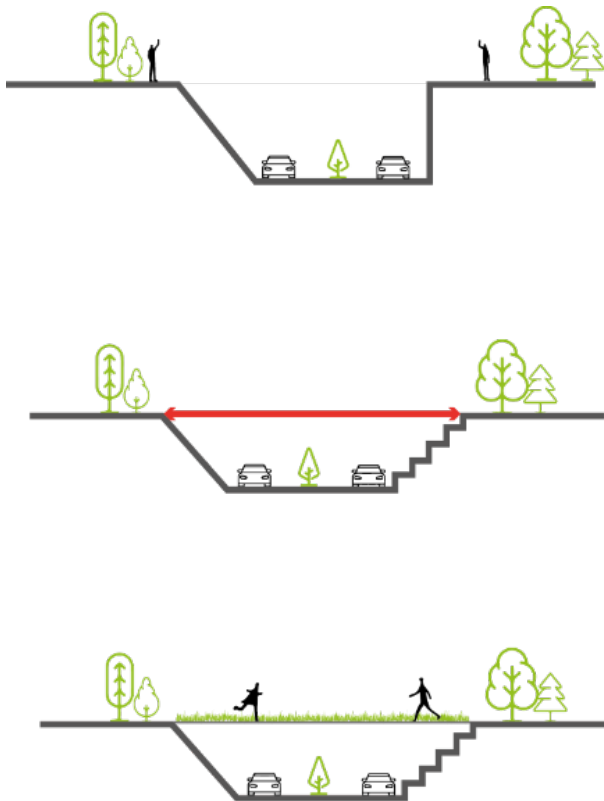
- تقویت پوشش گیاهی راهها

- کاشت درخت در بلوارهای اصلی

نشانه:

- طراحی پل سبز برای ارتباط میان پارکهای نرگس و نسیم صبا

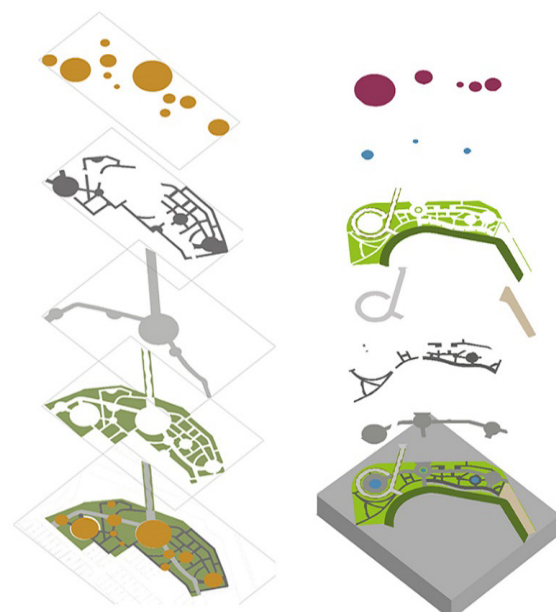
طراحی پل ارتباطی و فضای تجمعی سبز بین فضای سبز ورودی بابائی و پارک گمنام

تصویر ۵. دیاگرامهای طراحی پل ارتباطی (نشانه)، ماخذ: نگارنده

۳. نتیجه گیری

با توجه به مطالب ذکرشده منظر به گونه ای رابط میان انسان و مکان به حساب می آید. اگر ما شهر را به عنوان یکی از مکان هایی که انسان با آن ارتباط ویژه ای دارد در نظر بگیریم، از این رو منظر شهری رابط انسان و مکانی تحت عنوان شهر است. شهر تشکیل شده از کالبد و فضای و فضای شهری و ساختارهای اصلی که در درونش وجود دارد. از طرفی شکل شهر نتیجه ارتباط ادراک ذهنی شهروندان با آن شهر محسوب می شود. در نتیجه اگر بخواهیم منظر شهری را ارتقاء دهیم بایستی به کالبد شهر و علاوه بر آن ویژگی های ذهنی و ارزش های ذهنی مخاطبین را باید مورد توجه قرار دهیم. این مسئله کمک شایانی به تعامل هر چه بیشتر شهروندان با شهر می کند که در پر این افزایش تعامل، احساس تعلق به شهر نیز افزایش می یابد، از طرفی احساس تعلق یکی از موضوعاتی است که در محلات شهری دارای اهمیت بسیاری است؛ و بایستی محلات به گونه ای شکل بگیرند که هم از لحاظ ساختار و کالبد و هم از لحاظ ادراک شهروندان، بتواند این ادراک را تقویت نماید که نتیجه آن افزایش تعامل را به دنبال داشته باشد در این صورت فضاهای شهری به خصوص فضاهای سبز شهری در محلات می تواند به ادراک و تعامل هر چه بیشتر شهروندان با آن محله و فضای شهری کمک درخور توجه بنماید فضای سبز شهری می تواند در سطوح مختلف مورد توجه قرار بگیرد به

پارک نرگس حکیمیه

ورودی محله حکیمیه

تصویر ۴. دیاگرامهای طراحی پارک نرگس و ورودی محله حکیمیه، ماخذ: نگارنده

Kafrodi, Sajjad (2013), Investigating the sense of neighborhood belonging and its role in social participation (case example: Nemat Abad neighborhood), Iran Journal of Social Development Studies, 6th year, 3rd issue, summer. pp. 7-20.

11. Amirkafi, Mehdi, Fathi, Shokofeh (2018), Investigating factors affecting attachment to residential neighborhood (case study: Kerman city), Iranian Journal of Social Studies, Year 5, Number 1 (13 consecutive), Spring, pp. 41-5.
12. Tousi, Mohammad Ali (2010), What does participation mean, Public Management, New Period, No. 13, Tehran, Management Education Center Publications.
13. Mubaraki, Mohammad, Salahi, Somia (2013) quality of urban services, citizenship obligations and sense of social belonging, social welfare scientific-research quarterly, year 41, number 92, pp. 275-315.
14. Mohammadi Jamal, Hosnejad Ardalan and Asanlou, Ali, 2014, "The effect of neighborhood identity on citizens' sense of security. ", pp. 32-9.
15. Shamai, Ali; Pourahmad, Ahmad; (2012), urban improvement and modernization from the point of view of geography, Tehran University Publications, fifth edition.
16. Foth, Marcus (2004) , Desgning networks for sustainable neighbourhods (Acase study of a student a par tment com plex) ,http : //eprints .qup.edu.
17. Gharab, Naseruddin, (2004), Cultural and city planning, research project of the Institute of Urban and Rural Studies, Organization of Municipalities and Villages. 43.
18. Ujang, Norsidah (2012), Place Attachment and Continuity of Urban Place Identity, Procedia - Social and Behavioral Sciences, number 49,p 156 – 167.
19. Saeednia, Ahmed. Urban Green Space, Municipal Green Book, Volume 9, First Edition, Tehran, Center for Urban Planning Studies, 2013.
20. Razavian, Mohammad Taghi, 1381, urban land use planning in Tehran: Manshi.
21. Gel, Yan, 1387, Life in the space between buildings, translated by Shima Shasti, Tehran, Academic Jihad.
22. Ghahrmani Bojandi, Mehssa, 2017, "Principles of landscape design of neighborhood parks

طور مثال با ایجاد لبه‌های سبز در جداره‌ی ورودی محلات و مسیرهای هدفمند، طراحی منظر و محوطه فضای آموزشی و فرهنگی به‌عنوان گره اجتماعی در محلات و ایجاد ارتباط صحیح و استفاده از پوشش گیاهی متناسب در این رابطه به‌عنوان نشانه می‌توانند درافزایش تقویت تعامل میان شهروندان و منظر شهری نقش بسزایی داشته باشند.

References

1. Dehkhoda, Ali Akbar, 1377, Dictionary of Dehkhoda, Tehran, Tehran University Press.
2. Jalwani Esfahani, Ali, 2015, investigation of interactive architectural features in order to create a connection between the user and the environment
3. Li, J. F. , & Ding, M. J. (2014). Research of Landscape Interactive Design. In Advanced Materials Research (Vol. 1051, pp. 791-796). Trans Tech Publications Ltd.¹
4. Azimi, Maryam and Moghadam, Hamed (1389), The concept and position of the neighborhood in the city, Quarterly Journal of Urban Planning, Year 9, Number 34, pp. 105-98.
5. Abdulahi, Majid and Sarafi, Muzaffar and Tawaklinia, Jamila. 2019, a theoretical study of the neighborhood concept and its redefinition with an emphasis on the conditions of urban neighborhoods in Iran. Human Geography Research Journal, (72): pp. 8-103.
6. Rabbani, Rasul (1386), Urban Sociology. Isfahan: Isfahan University Press.
7. Shekoui, Hossein, 2008, new ideas in the philosophy of geography. The first volume. Tehran: Geographical and Cartographic Institute of Geetology.
8. Ghafari Gilande, Ata, & Hashemi Masoum Abad. (2019). Evaluating the sense of belonging to a neighborhood by increasing citizens' participation in neighborhood development plans (case study: Pirmadar neighborhood, Ardabil). Iranian social development studies, pp. 143-155
9. Natiqpour, Mohammad Javad (1383) Development and social belonging with an emphasis on the role of Islamic councils, the growth of social science education, Winter, No. 09, Volume 7(2), pp. 28-32
10. Naderi, Ahmad, Shir Ali, Ibrahim, Ghasemi

-
24. <https://landezine.com/gubei-pedestrian-promenade-by-swa-group>
25. Detailed plan of district 4 of Tehran.
- with the approach of promoting social-urban neighborhood interactions" master's thesis in Landscape Architecture Engineering, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University.
23. Scott Scarfon, Kafi Mohsen, Masoumi Sanam, Landscape Design, Tehran University Jihad.